

УДК 373.553

**МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ
СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ РЕГІОНУ**

М. Набок

В статті обґрунтовуються методологічні аспекти оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону.

***Ключові слова:** методологія, оцінювання, ефективність, управління, загальна середня освіта, регіон.*

Розробка методологічних аспектів оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону має надзвичайно важливе значення для розвитку управління освітою, є досить складною й охоплює широке коло проблем. При цьому слід мати на увазі те, що управління загальною середньою освітою регіону залишається традиційно *державним* за своєю сутністю і його здійснюють державні організаційно-управлінські структури. З огляду на це необхідним є міждисциплінарне вивчення управління загальною середньою освітою регіону з точки зору напрацювань теорії державного управління та управління освітою у співставленні з реальною практикою, його складниками, різними аспектами, проблемами ефективності управління та чинниками впливу на неї. Саме цим пояснюється *актуальність* обраної теми.

Проблема управління загальною середньою освітою регіону, як і саме державне управління, виникла на початку становлення незалежності України, коли було розмежовано функції управління між галузевим міністерством та його територіальними підрозділами в областях. Адже саме обласні управління освіти як органи державного управління галуззю стали відповідальними за

реалізацію державної освітньої політики в регіонах держави. Це стало поштовхом для теоретичних розвідок та узагальнення практичних надбань у сфері державного управління загальною середньою освітою. У 80-90-ті рр. ХХ ст. вклад у дослідження проблем управління загальною середньою освітою зробили відомі українські та російські вчені В. Бегей, Л. Даниленко, П. Дроб'язко, І. Жерносек, О. Зайченко, Г. Єльнікова, Ю. Зайцев, Л. Калініна, В. Колібабчук, М. Кондаков, А. Кондратенко, М. Корніяка, А. Новіков, Н. Островерхова, П. Портнов, Г. Сурмило, П. Худоминський, Ф. Штикало, які досліджували питання змісту, функцій діяльності органів управління освітою в районі та місті.

Окремі аспекти функціонування регіональної системи освіти знайшли відображення в сучасних наукових дослідженнях В. Афанасьєва, В. Кременя, В. Лугового, М. Артюха, М. Дарманського, Б. Жебровського, Л. Ващенко, І. Осадчого, Н. Протасової.

Низка наукових праць останнього десятиліття стосується оцінювання ефективності управління навчальним закладом, в тому числі праці В. Олійника, А. Гуралюка, А. Чміля, О. Боднар.

Попри наявні результати наукового пошуку проблеми управління загальною середньою освітою регіону залишаються недостатньо дослідженими, а система оцінювання ефективності управління та технологія його здійснення практично відсутні.

Мета статті полягає у обґрунтуванні методологічних аспектів оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону та вибору необхідної сукупності підходів для розроблення технології такого оцінювання.

Методологічний аспект дослідження такого об'єкта, як державне управління загальною середньою освітою регіону, за своїм змістом охоплює використання теоретико-пізнавальних знань суміжних наукових дисциплін, тому для дослідження є потреба у використанні міжгалузевого підходу. Як відомо, методологічні знання – це знання щодо принципів, методів, шляхів й інших засобів вивчення та пізнання досліджуваних об'єктів. Візьмемо до уваги також і те, що саме тлумачення «методологічного аспекту» не є однозначним. Це пояснюється тим, що теоретичні знання і методи пізнання, які

використовуються суспільними науками у дослідженнях державного управління, мають різний характер, тому звернемося лише до конкретно наукової методології державного управління щодо пізнання управлінських об'єктів.

Зауважимо, що у нашому дослідженні об'єктом є державне управління загальною середньою освітою регіону. Під державним управлінням загальною середньою освітою регіону в контексті нашого дослідження слід розуміти так зване «вузьке» тлумачення цього поняття, а саме – особлива та самостійна діяльність окремої системи спеціальних державних органів – органів управління освітою, наділених повноваженнями виконавчої гілки влади. Зміст такої діяльності полягає у державному регулюванні суспільних процесів у сфері освіти, яке зводиться до виконання законів та інших актів органів державної влади шляхом різних форм організуючого впливу на освітні явища та процеси. Відповідно до теми і мети предметом дослідження є ефективність державного управління загальною середньою освітою регіону та технологія її оцінювання.

Виходячи з того, що утвердження та розвиток самої науки управління було тісно пов'язано з кібернетикою – найбільш універсальною наукою про системи управління взагалі, стверджуємо, що управління загальною середньою освітою регіону є системним об'єктом дослідження. Звідси випливає необхідність застосування в державно-управлінських дослідженнях системного підходу. Тому систему державного управління загальною середньою освітою регіону можна зобразити у виді такої логічної схеми:

регіональні організаційно-управлінські структури → управлінський процес → заклади загальної середньої освіти регіону. Кожен із складників є важливою підсистемою системи державного управління загальною середньою освітою регіону. Застосування системного підходу дозволяє у дослідженні виявити сукупність умов, що впливають на ефективність управління загальною середньою освітою регіону, та окреслити напрями розв'язання досліджуваної проблеми.

До регіональних органів державного управління загальною середньою освітою належать управління та відділи освіти

місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Характерною особливістю реальної дійсності є те, що органи державного управління загальною середньою освітою, які перебувають у структурі державних адміністрацій, підпорядковані їм, діють відповідно до *типового* положення і не мають принципових відмінностей. Відділи та управління освіти органів місцевого самоврядування діють відповідно до *примірного* положення і підпорядковані або місцевій раді або її виконавчому органу. Тому галузеві повноваження їх однакові, хоч підпорядкування різне.

Важливою складовою методології оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону є чинна нормативна база, згідно з якою відбувається управлінський процес. У її складі закони та інші нормативні акти держави у сфері освіти та акти органів регіонального управління. Акти органів регіонального управління загальною середньою освітою приймаються відповідно до чинного законодавства та Концепції державної регіональної політики, яка є основою для підготовки і прийняття рішень, в тому числі у сфері загальної середньої освіти [1]. Такими актами насамперед є програми розвитку загальної середньої освіти, прийняті на виконання Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та інші нормативні акти стратегічного і поточного характеру [3]. Програма розвитку загальної середньої освіти регіону є складовою державної регіональної політики, сутність якої полягає відповідно до Концепції у застосуванні системи засобів, механізмів, інструментів та дій для досягнення визначених цілей: створення повноцінного життєвого середовища для людей на усій території України; забезпечення просторової єдності держави; сталого збалансованого розвитку її регіонів; узгодження регіональних та загальнодержавних інтересів [3;5].

Державна регіональна політика має міжвідомчий системний характер і здійснюється скоординованими зусиллями органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства [4]. Регіональний розвиток – позитивна динаміка соціальних, економічних, екологічних,

гуманітарних, етнонаціональних змін у відповідних регіонах як складова здійснення загальнодержавної стратегії розвитку країни відповідно до сформульованих цілей [3]. Зважаючи на викладене, зауважимо, що управління системою загальної середньої освіти має забезпечувати її розвиток, сутність якого полягає у позитивній динаміці змін у системі загальної середньої освіти регіону.

Концепція державної регіональної політики містить низку важливих положень щодо моніторингу регіонального розвитку та державного реагування, що стосуються регіонального розвитку як дієвого засобу оцінювання його ефективності. Моніторинг державної регіональної політики, регіонального розвитку, виконання державних регіональних програм здійснюється шляхом встановлення відповідних індикаторів, визначення уповноважених на його проведення інституцій, системи оприлюднення результатів такого моніторингу. Тому з метою забезпечення такого моніторингу кожний нормативно-правовий акт, що ухвалюється у сфері державної регіональної політики, має містити відповідні рівні цілей, досягнення яких можна оцінити: виконання чи не виконання запланованих заходів; безпосередній ефект від реалізації акта; вплив – середньо-чи довгостроковий наслідок для певної сфери, на яку спрямований акт [3;5].

Система моніторингу державного управління загальною середньою освітою регіону має включати відстежування:

- стану та тенденцій розвитку системи загальної середньої освіти з аналізом її відповідності цілям державної регіональної політики;
- стану та тенденцій розвитку кожного закладу середньої освіти регіону;
- досягнення цілей розвитку, визначених у стратегіях, програмах, проектах.

Моніторинг здійснення державної регіональної політики забезпечується поєднанням статистичного обліку, іншої звітності, проведенням аналітичних досліджень та аналізів, звітів, доповідей державних органів та незалежних організацій. Для оцінки регіонального розвитку застосовуються індикатори та показники в порівнянні з середньо українськими показниками.

Обов'язковими індикаторами діяльності органів та посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування в регіонах є відкритість їх діяльності, доступність для громадян, чому має сприяти впровадження та застосування електронного урядування, інших сучасних інструментів та механізмів.

Найважливішою складовою системи управління загальною середньою освітою регіону є заклади середньої освіти, до яких належать відповідно до ст. 4 Закону України «Про загальну середню освіту» загальноосвітні навчальні заклади всіх типів і форм власності, що надають повну загальну середню освіту [2]. Кожен із таких закладів є педагогічною системою, кожна з яких функціонує згідно з метою, характеризується ієрархічною будовою та наявністю управління, яке здійснюється відповідно до закономірностей, притаманних управлінській діяльності. Педагогічна система кожного закладу освіти належить до складних, оскільки вона має багато компонентів, зв'язків між ними, характеризується наявністю кількох процесів та описується багатьма критеріями й показниками. Таким чином, можемо стверджувати, що сукупність усіх складових державного управління загальною середньою освітою регіону є цілісною, тобто системою. Взаємодія усіх складових забезпечує насамперед реалізацію конституційного права громадян на освіту. Цей критерій є найбільш істотним та визначальним для оцінювання ефективності системи управління загальною середньою освітою регіону. Очевидно, що цей критерій може бути лише відносним показником, оскільки в різних регіонах країни ситуація дуже неоднорідна.

З методологічної точки зору оцінка ефективності системи органів державного управління має ґрунтуватися на певних критеріях, за якими визначатиметься ефективність цієї системи. В наукових роботах цьому питанню приділяється значна увага. Проблема виникає не щодо розуміння ефективності системи органів державного управління, яку можна оцінити шляхом порівняння отриманих позитивних соціальних результатів та витрат на їх досягнення, а з визначенням розмірів складових цієї формули ефективності – позитивних соціальних результатів та витрат. Пояснити це можна тим, що не всі позитивні соціальні

результати є безпосереднім досягненням діяльності суб'єктів управління, що зумовлює потребу врахування при аналізі цього питання активної ролі керованих об'єктів, а також нерозривність зв'язку між державним управлінням та управлінням громадським як видом соціального управління. З огляду на викладене, напевно, слушною є думка Г. Атаманчука про недоцільність пошуку універсального критерію ефективності управління, натомість маємо використовувати кілька критеріїв ефективності системи органів державного управління, використовуючи розробки наукової теорії [6;8;9].

Таким чином, методологія оцінювання ефективності управління загальною середньою освітою регіону визначена головно Концепцією державної регіональної політики як основи для підготовки і прийняття рішень у сфері розвитку освіти. Для оцінювання ефективності державного управління загальною середньою освітою регіону необхідно насамперед оцінити динаміку статистичних показників її розвитку за обумовлений період у порівнянні із середньо українськими. Обрані показники, індикатори, критерії мають характеризувати стан та тенденції розвитку системи загальної середньої освіти з аналізом його відповідності цілям державної регіональної політики та досягнення цілей розвитку, визначених, насамперед, у стратегіях і програмах.

Отже, оцінювання ефективності державного управління загальною середньою освітою регіону має здійснюватись згідно з положеннями Концепції державної регіональної політики, які становлять основу методології оцінювання. Сутність оцінювання ефективності управління полягатиме у виявленні різниці між середньо українськими і фактичними показниками стану функціонування і розвитку загальної середньої освіти регіону. Здійснення такого оцінювання може бути на основі відповідних нормативно закріплених за відповідними працівниками органів управління освітою обов'язків забезпечувати моніторинг розвитку ситуації в системі або ж інших організаційно-структурних заходів у державному управлінні освітою регіону. Крім того, оцінювання ефективності державного управління загальною середньою освітою регіону може здійснюватися і галузевим міністерством

або підпорядкованими йому установами. Ключове положення методології оцінювання ефективності державного управління загальною середньою освітою регіону полягає у встановленні відповідності цілей розвитку загальної середньої освіти регіону цілям державної політики у галузі освіти. Визначення відповідних критеріїв ефективності та технології оцінювання нададуть можливість визначити ефективність у кількісному вигляді. Названі положення є достатніми для наукового розв'язання проблеми оцінювання ефективності державного управління загальною середньою освітою регіону.

Література

1. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 25, ст.195)
2. Закон України «Про загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 28, ст.230)
3. Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25 травня 2001 року, № 341/201.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 року, № 1001.
5. Концепція нової державної регіональної політики затверджена Кабінетом Міністрів України, протокол №32 від 2 липня 2008 року.
6. Атаманчук Г.В. Демократизм и эффективность советского государственного управления (методологические аспекты) // Проблемы партийного и государственного строительства. – М., 1981.
7. Прокопенко А. І. Наукові основи управління в системі освіти: Монографія / А. І. Прокопенко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. - Харків, 2005. - 304 с.
8. Павлов Д.М. Ефективність системи органів державного управління: поняття, умови та критерії оцінки // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - К.: НАВСУ, 2003. - №1. - С.217-223.
9. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). – Х.: Право, 1996. – 192 с.
- 10.

В статье анализируются методологические аспекты оценивания эффективности управления общим средним образованием региона.

Ключевые слова: методология, оценивание, эффективность, управление, общее среднее образование, регион.

This article analyzes the methodological aspects of evaluation of management efficiency of secondary education in the region.

Keywords: *methodology, evaluation, performance, management, and general secondary education, region.*

Набок М. – кандидат педагогічних наук, доцент Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор М.Б. Євтух

УДК 378.011.3:687.53

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПЕРУКАРСЬКОГО МИСТЕЦТВА ТА ДЕКОРАТИВНОЇ КОСМЕТИКИ

Л.М. Парамоненко

У статті аналізуються морально-етичні аспекти формування професійного іміджу майбутніх фахівців з перукарського мистецтва та декоративної косметики. Авторка дає визначення професійного іміджу та зосереджує увагу на складових професійного іміджу майбутніх фахівців з перукарського мистецтва та декоративної косметики. Прослідковується генеза морально-етичних аспектів формування іміджу у різних науках.

Ключові слова: *професійний імідж, морально-етичні аспекти, майбутні фахівці з перукарського мистецтва та декоративної косметики.*

Світові тенденції до переоцінки цінностей поступово торкаються усіх галузей суспільного виробництва. Оптимістичний настрій з цього приводу все частіше спостерігається у науковій думці. Так, дослідниця новітніх тенденцій у суспільстві Ф. Ромайс-Штраке стверджує, що найближчим часом «настане